

УДК 911 : 371.3

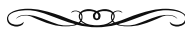
Максим Романов, магістрант

e-mail: m.romanov@physgeo.com

Олександр Жемеров, к. геогр. н., професор

e-mail: zhemerov.alexander@gmail.com

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ

У статті висвітлено методи навчання географії у 8-9-х класах, охарактеризовано сучасні методи, які пропонуються використовувати у викладанні економічної і соціальної географії України: метод проектів, рольова гра, гра-змагання, метод Six Thinking Hats («шість капелюхів мислення»), метод «Прес», метод Case Study («аналіз конкретної ситуації») та ін. Використання цих методів на практиці у школі довело їх ефективність.

Ключові слова: сучасні методи навчання географії, соціально-економічна географія, рольова гра, метод проектів, гра-змагання, метод «Прес».

Максим Романов, Олександр Жемеров

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И СОЦИАЛЬНОЙ ГЕОГРАФИИ УКРАИНЫ

В статье освещены методы обучения географии в 8-9-х классах, охарактеризованы современные методы, которые предлагаются использовать в преподавании экономической и социальной географии Украины: метод проектов, ролевая игра, игра-соревнование, метод Six Thinking Hats («шесть шляп мышления»), метод «Пресс», метод Case Study («анализ конкретной ситуации») и др. Использование этих методов на практике в школе доказало их эффективность.

Ключевые слова: современные методы обучения географии, социально-экономическая география, ролевая игра, метод проектов, игра-соревнование, метод «Пресс».

Maxim Romanov, Alexander Zhemerov

MODERN METHODS OF TEACHING ECONOMIC AND SOCIAL GEOGRAPHY OF UKRAINE

The article analyzes the modern methods of teaching economic and social geography of Ukraine. In this course, we propose to use different methods and technologies.

In the «Administrative-territorial division of Ukraine» topic, we propose to use a competition game «Find a city on the map». Cards with the names of the cities should be made for the game. Each card comes with a pin. The class is split into teams. There are players from each team who one after another should find the city on the map. The winner is the team that scores maximum points.

A role playing game is an educational activity where participants play the roles offered by the teacher. We use this game with the topic «Demographic processes and gender-age structure of the world population and Ukraine», the game is named «Institute of system research of the population of Ukraine».

The «Press» method gives an opportunity to learn, formulate and express pupil's opinion in the main question clearly and convincingly. It is proposed to be used while studying the topic «Social sphere», where pupils discuss and argue their positions on the main question – why the human development index in regions of Ukraine is uneven. There are 4 steps here: position («I believe»), justification («because»), examples, conclusions.

The project technology method at the lessons of geography plays a very important role, because it gives the opportunity to prepare young pupils to resolve various social problems.

School pupils, while studying the geography of their region, are offered to do a project: «What hiking trail in our region can you offer to attract tourists from other regions of Ukraine? Propose the plan to create this trail taking into account all possible factors».

The main purpose of the Case Study method is to teach pupils to solve complex and unstructured problems that cannot be solved analytically. Case Study activates pupils, develops informational and communicative competences, leaving pupils one-on-one with real-life situations. While studying the topic «Ukraine in the International Trade. The external economic relations of Ukraine», it is proposed to apply the Case Study method.

Keywords: modern methods of teaching geography, socio-economic geography, role playing game, method of projects, competition game, «Press» method.

Вступ, вихідні передумови. Сучасний період шкільної освіти обумовлений модернізацією, де одним із напрямів є висока якість знань. Головною проблемою сучасної освіти є пошук, використання більш дієвих методів навчання. Одним із способів рішення проблеми є використання сучасних методів навчання, спрямованих на творчий, інтелектуальний і моральний розвиток учнів. Сучасний етап розвитку суспільства вимагає якісно нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам.

Проблему активізації навчання досліджували такі педагоги і методисти, як К. Ушинський, А. Макаренко, Дж. Дьюї, В. Корнєєв, В. Сухомлинський та ін. Серед технологій і методів активізації учнів з'явилися: метод проектів, гра «Хто більше знає?», рольові ігри, «Пресс», «Мозковий штурм» та ін.

Незважаючи на те, що майже всі фахівці вважають дану проблему дуже важливою для розв'язання, особливо в контексті впровадження системи безперервної освіти та формування творчої особистості,

у сучасній методичній літературі вона майже не висвітлена. Бракує посібників із використання сучасних педагогічних технологій та методів викладання географії, мала кількість дидактичних завдань, спрямованих на активізацію розумової діяльності учнів засобами географії.

Мета статті — висвітлити сучасні методи викладання для шкільних курсів «Україна у світі: природа, населення» і «Україна і світове господарство» та перевірити їх ефективність.

Виклад основного матеріалу. Сучасні дослідження в галузі освіти підтверджують, що традиційне навчання із запитальними та лекційними методами не є ефективним для більшості учнів. Учні по-різному обробляють, сприймають, класифікують, відтворюють та застосовують знання. Одні - глибоко, інші — усвідомлено. Чутливі отримують інформацію через органи чуття, а ті, хто усвідомлюють, ставляться до всього логічним шляхом. Перші спочатку вивчають ситуацію, а потім намагаються з'ясувати суть проблеми, а інші миттєво, не замислюючись, починають вирішувати завдання, бо хочуть відразу спробувати на собі, засвоїти нові знання. Кожен спосіб сприйняття інформації та знань має свої недоліки і переваги.

У загальному розумінні методи — це способи або шляхи досягнення певної мети. Трактують мето-

дів навчання географії як однієї з категорій дидактики зазнало істотних змін у процесі їх розвитку. При цьому історично змінювались концептуальні положення шкільної географічної освіти, що зумовлювало зміни змісту шкільного курсу географії та сприяло пошукам нових, більш ефективних способів його засвоєння [4, 5].

У методиці географії накопичений значний досвід застосування технологій і методів навчання. Серед них, на нашу думку, найбільш ефективними при викладанні у 8-9-х класах курсу географії України будуть такі технології та методи навчання:

- 1) ігрові технології (рольові ігри, імітаційні ігри, ігри-змагання тощо);
- 2) комп'ютерні технології різного призначення (навчальні програми, робота з інтерактивною картою, робота з інтерактивною дошкою та ін.);
- 3) технології проблемного навчання (перехресна дискусія, метод «Прес», мозковий штурм тощо);
- 4) конструктивні технології (метод проектів, метод Case Study, Six Thinking Hats).

При вивченні теми «Формування території України» пропонуємо використовувати гру-змагання «Знайди на карті місто». Для гри виготовляються картки з назвою міста. До кожної картки додається шпилька. Перед учнями вивішують адміністративну карту України. Клас, залежно від кількості учнів у

Рис. Індекс людського розвитку в регіонах України. Карта використовується під час методу «Прес»

ньому, поділяється на декілька команд. До карти по черзі виходять учні з команд, кожному з них вручають картку з якимось містом України. Учень має швидко знайти місто та приколоти картку в тому місці, де розташоване це місто. За кожну правильну відповідь команді нараховується 1 бал. Якщо ж учень не знаходить місто за встановлений час, то команда залишається без балів. Перемагає та команда, яка набере максимальну кількість балів.

Рольова гра – вид навчальної діяльності, у якій учасники діють та спілкуються у межах обраних ними або заданих ролей, керуючись характером обраної ролі та логікою ситуації й середовища діяльності [6]. Пропонуємо під час вивчення теми «Демографічні процеси та статеві-віковий склад населення світу та України» використовувати рольову гру «Інститут системних досліджень населення України». Учні розподіляються на групи відповідно до відділів названого інституту: «Історичний відділ», «Статистичний відділ», «Відділ з вивчення демографічної ситуації в Україні». Групи вирішують такі завдання:

1. Зробити висновки щодо тенденцій та причин змін загальної кількості населення України (для групи «Історичний відділ»).

2. Проаналізувати карту атласу «Населення України» (для групи «Статистичний відділ»).

3. Визначити суттєві ознаки понять «природний рух населення», «природний приріст», «відтворення населення», «депопуляція» («Відділ з вивчення демографічної ситуації в Україні»).

Метод «Пресс» використовується у випадках, коли виникають суперечливі думки з певної проблеми і учневі потрібно обрати чітко визначену позицію з обговорюваної проблеми та аргументувати її. Метод дає можливість навчитися формулювати та висловлювати свою думку з дискусійного, проблемного питання аргументовано, чітко, стисло. Пропонуємо використовувати при вивченні теми «Послуги» (у 9 класі), де учні аргументують свої позиції щодо дискусійного питання – чому індекс людського розвитку за регіонами України нерівномірний (рис.). Тут 4 етапи; позиція («я вважаю»), обґрунтування («тому що»), приклади, висновки [3].

Метод проектів – це педагогічна технологія, орієнтована на розвиток в учнів умінь інтегрувати та застосовувати наявні знання, самостійно здобувати нові, вільно орієнтуватися у сучасному інформаційному просторі.

Використання проектною технології на уроках географії відіграє надзвичайно важливу роль, оскільки дає змогу готувати учнівську молодь до розв'язання різних суспільних проблем, сприяє вдосконаленню особистої позиції в мікросоціумі та відкриває широкі можливості для вибору ролі в системі взаємин (організатор, учасник, виконавець) [2].

У курсах «Україна у світі: природа, населення» та «Україна і світове господарство» розкриваються питання населення і трудових ресурсів держави, розвитку й розміщення господарства. Курси спря-

мовані на формування соціальної та поглиблення функціональної, інформаційної і ціннісно-сислової компетенції. На нашу думку, створення проектів найбільш доцільно у курсі з таких тем:

1. «Проблеми та перспективи розвитку металургії в Україні та світі».

2. «Вплив хімічної промисловості на довкілля».

3. «Україна на світовому ринку сільськогосподарської продукції».

4. «Транспортний комплекс України».

5. «Глобальні проблеми людства» тощо.

Також учням при вивченні географії своєї області можна запропонувати таке завдання: «Який ви можете запропонувати маршрут у нашому регіоні, щоб зацікавити туристів з інших областей України? Запропонуйте проект створення цього маршруту з урахуванням усіх можливих факторів».

Метод кейс-стаді (Case Study) – це розробка Гарвардського університету. Метод передбачає навчання за допомогою аналізу конкретної ситуації. Відмінність методу в тому, що кейс-стаді – створення проблемної ситуації на основі фактів із реально-го життя [1].

Основна функція методу Case Study – навчити школярів вирішувати складні неструктуровані проблеми, які неможливо вирішити аналітичним способом. Кейс активізує учнів, розвиває інформаційні та комунікативні компетенції, залишаючи учнів один на один з реальними ситуаціями.

Під час роботи над конкретним випадком (кейсом) учні не перебувають у пасивній ролі одержувача інформації, а стоять у центрі процесу розв'язання проблеми завдяки обраній формі роботи в групах. Процес прийняття рішень організований інтерактивно. Як правило, групи учнів розбиваються на більш дрібні та більш активні робочі підгрупи з 4-6 осіб. У цих маленьких учнівських групах вивчаються матеріали даного кейса і розробляються пропозиції для вирішення пропонованої проблеми, які потім обговорюються повним складом групи.

Під час вивчення теми «Національне господарство» пропонуємо застосувати метод Case Study.

Можна надати такі рекомендації щодо роботи з кейсом:

1. Прочитайте уважно кейс (це кілька сторінок тексту та ілюстрацій).

2. Обговоріть зміст кейсу в групі, висуньте ключову проблему і запишіть її у зошит.

3. Письмово дайте стислі відповіді на запитання, які є наприкінці кейсу, залишаючи місце для можливого іншого варіанту відповіді.

4. Кожна група обирає представника, який буде виступати з відповіддю.

5. Інші групи уважно слухають і записують ті варіанти відповідей, яких у них немає. У кожній групі може бути своя ключова проблема з даного кейсу.

6. Після виступу всіх груп учитель з учнями повинен зробити загальний висновок і записати його в зошити.

Останнім часом для перевірки знань застосовують тестування за допомогою комп'ютерних технологій. Тестовий контроль проводиться із використанням різноманітних комп'ютерних програм, починаючи від різних редакторів - до можливостей Інтернету.

Роботу можна організувати у ході уроку в декількох варіантах.

Перший варіант - учні працюють у режимі онлайн, виконуючи тестові завдання на персональному комп'ютері з доступом до Інтернету. Цей варіант можна використовувати, коли у школі є достатня кількість комп'ютерів з доступом до глобальної мережі і завантаження навчальних матеріалів не займає багато часу.

Другий варіант — це виконання тестів у програмах, які вже встановлені на комп'ютері.

Третій варіант — коли учитель виводить завдання тестів на інтерактивну дошку за допомогою мультимедійного обладнання.

Висновки. Зазначені методи викладання економічної і соціальної географії України ми називаємо сучасними, тому що вони дозволяють вирішувати проблеми сучасної географічної освіти. На нашу думку, ці методи дають змогу учням краще опанувати навчальний матеріал; вимагають більшої активності школярів, а значить — розвивають самостійність учнів, що є важливим для проблеми безперервної освіти; дозволяють висловлювати власну точку зору, слухати щодо неї аргументи, захищати власне бачення тієї чи іншої проблеми і т. ін. У цілому ці методи є сприятливими для використання у 8-9-х класах, тому що відповідають як завданням курсу географії, так і психолого-віковим особливостям учнів.

**Рецензент – кандидат педагогічних наук,
доцент В.А. Редіна**

Список використаних джерел:

1. Герасимюк Т.О. Групова навчальна діяльність як інноваційна технологія у вивченні економічної географії / Т.О. Герасим'юк. — Харків: Основа, 2012. — 66 с.
2. Горбачева Л.М. Организационная деятельность учащихся при работе над проектом / Л.М. Горбачева, Т.Н. Оноприенко // Красзнавство. География. Туризм. — 2003. — № 25-28 (318-321). — С.117.
3. Довгань Г.Д. Інтерактивні технології на уроках географії / Г.Д. Довгань. — Харків: Основа, 2005. — 128 с.
4. Наволокова Н.П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Н.П. Наволокова. — Харків: Основа, 2009. — 176 с.
5. Пестушко В.Ю. Географія у незвичному ракурсі: Несподівані запитання, цікаві завдання, пізнавальні відповіді / В.Ю. Пестушко. — К.: Генеза, 2006. — 160 с.
6. Фролова Н.С. Познательный интерес / Н.С. Фролова, Е.В. Маслова // География в школе. — 1996. — № 5. — С. 59–60.

References:

1. Gerasymyuk, T.O. (2012). Grupova navchal'na diyal'nist' yak innovacijna tehnologiya u vyvchenni ekonomichnoyi geografiji [Group learning activities as an innovative technology in the study of economic geography]. Xarkiv: Osнова, 66.
2. Gorbacheva, L.M., Onoprienko, T.N. (2003). Organizacionnaja dejatel'nost' uchashhihsja pri rabote nad proektom [Organizational activities of students while working on the project]. Local Lore. Geography. Tourism, 25-28 (318-321), 117.
3. Dovgan', G.D. (2005). Interaktyvni tehnologiji na urokax geografiji [Interactive technologies at lessons of geography]. Xarkiv: Osнова, 128.
4. Navolokova, N.P. (2009). Ency'klopediya pedagogichny'x tehnologij ta innovacij [Encyclopedia of pedagogical technologies and innovations]. Xarkiv: Osнова, 176.
5. Pestushko, V.Yu. (2006). Geografiya u nezvy'chnomu rakursi: Nespodivani zapy'tannya, cikavi zavdannya, piznaval'ni vidpovidi [Geography in an unusual perspective: The unexpected question, interesting tasks, cognitive responses]. Ky'viv: G'enezа, 160.
6. Frolova, N.S., Maslova, E.V. (1996). Poznavatel'nyj interes [Cognitive interest]. Geography at school. 5, 59-60.